

CONSEIL de l'Égalité des CHANCES ENTRE HOMMES ET FEMMES
RAAD VAN de Gelijke KANSEN VOOR MANNEN EN VROUWEN
RAT für CHANCENGLEICHHEIT ZWISCHEN MÄNNER UND FRAUEN

Advies nr. 144, van 21 maart 2014, van de Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en Vrouwen, betreffende een voorontwerp van wet “tot hervorming van het overlevingspensioen van zelfstandigen”

1. Inleiding

Per schrijven van 13 januari 2014, heeft de minister van Middenstand, KMO's, Zelfstandigen en Landbouw het advies van de Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en Vrouwen gevraagd met betrekking tot:

- het voorontwerp van wet tot hervorming van het overlevingspensioen van de zelfstandigen
- het voorontwerp van koninklijk besluit tot uitvoering van de hervorming van het overlevingspensioen en van de overgangsuitkering in de pensioenregeling voor zelfstandigen

Deze raadpleging beantwoordt aan de vereisten van het artikel 18, §3 van de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen (de zogenaamde “genderwet”) aangezien de federale regering maatregelen voorstelt teneinde de wetgeving “in overeenstemming te brengen met het principe van de gelijkheid tussen mannen en vrouwen”. De Raad merkt echter op dat bij vergissing het artikel 18, §3 in een dergelijk geval een raadpleging van de Vaste Commissie Arbeid van de Raad voorziet: gezien de bepalingen van het koninklijk besluit van 4 april 2003 tot reorganisatie ervan, is het de Raad zelf die bevoegd is om adviezen uit te brengen over een dergelijk onderwerp.

Deze ontwerp teksten beogen de uitvoering van een punt (2.2.6) van de regeringsverklaring van 11 december 2011 met als titel “De overlevingspensioenen beperken” dat voorziet om “*de mensen die hun partner verliezen een “overlevingsuitkering” toe te kennen waarvan de duur zal afhangen van de leeftijd, het aantal kinderen en het aantal jaren van het wettelijk samenwonen of huwelijk. Na afloop van de overgangsuitkering en bij gebrek aan een baan zal er onmiddellijk een recht op werkloosheidsuitkering geopend worden, zonder wachttijd en met een aangepaste en vroegtijdige begeleiding. Om een overgang tussen het oude en het nieuwe stelsel te garanderen, zal de regering ervoor zorgen dat voor de mensen die op 1 januari 2012 de leeftijd van 30 jaar hebben bereikt, in geval hun partner overlijdt, het rustpensioen zal worden verhoogd met een bedrag ter waarde van wat ze in het kader van het huidige overlevingspensioenstelsel zouden hebben ontvangen. De regels om een pensioen en een beroepsinkomen te cumuleren zullen worden versoepeld, teneinde de werkloosheidsvallen te bestrijden.*”

Dit advies vervolledigt de adviezen 142 en 143 over het gelijkaardige onderwerp, respectievelijk bij werknemers en de publieke sector.

2. Huidige situatie

Bij zelfstandigen is het overlevingspensioen een afgeleid recht dat aan de overlevende echtgenoot van een titularis, over het algemeen een man, wordt toegekend en dat het recht doet ontstaan op een pensioen zonder bijdrage aan de sociale zekerheid van werknemers. 99 % van de begunstigden zijn gehuwde vrouwen. Deze vaststelling leidt ertoe om deze situatie te kwalificeren als een ongelijkheid tussen mannen en vrouwen.

Volgens de huidige wetgeving kan het overlevingspensioen toegekend worden aan de langstlevende echtgenoot, indien deze ten minste de leeftijd van 45 jaar heeft bereikt en mits

er voldaan is aan de voorwaarden betreffende de duur van het huwelijk. Het overlevingspensioen kan gedurende het hele leven behouden worden, zolang de betrokkene niet opnieuw huwt en aan de toekenningsvoorwaarden blijft voldoen.

De tak van de pensioenen wordt aangetast door drie soorten uit het huwelijk afgeleide rechten: het gezinsbedrag, het overlevingspensioen en het pensioen van de uit de echt gescheiden echtgenoot. De Raad merkt op dat het voorontwerp van wet van de regering een onevenwicht schept gelet op het feit dat het louter de enkele rechten behandelt waarvan vrouwen bijna exclusief de begunstigden zijn terwijl het gezinsbedrag dat mannen bijna exclusief begunstigt niet besproken wordt; het pensioen van de uit de echt gescheiden echtgenoot wordt meestal toegekend aan vrouwen (in ± 88 % van de gevallen) maar verlicht ernstig de verantwoordelijkheid van de mannen.

3. Doel van de ontwerpen

De *hervorming* van het overlevingspensioen heeft als doel om voor de langstlevende echtgenoot een overgangsuitkering in te voeren om een einde te maken aan de werkloosheidsval voor diegenen die de leeftijd om aanspraak te maken op het overlevingspensioen nog niet bereikt hebben.

De voorbereidende documenten van de voorontwerpen van wet en van het ontwerp van Koninklijk Besluit drukken duidelijk de richting uit van de regering inzake de inactiviteitsval welke door het overlevingspensioen voor vrouwen teweeg wordt gebracht. Meestal worden jonge vrouwen getroffen, aangezien 96 % van de begunstigden van het overlevingspensioen voor mensen jonger dan 45 jaar, vrouwen zijn (stelsel der werknemers: 4 283 V, in januari 2012, cijfers RVP 2012). Het overlevingspensioen is slechts een tijdelijk opvangnet tegen armoede. De keuze die sommige vrouwen maken om hun professionele activiteit te beperken voor het overlevingspensioen, leidt geleidelijk tot een verpaupering.

Het bestaande overlevingspensioen verandert naar twee maatregelen/uitkeringen: de overgangsuitkering en het overlevingspensioen. De langstlevende echtgenoot die op het ogenblik van overlijden van diens partner de vereiste leeftijd voor het overlevingspensioen niet bereikt heeft, zal een overgangsuitkering ontvangen.

De overgangsuitkering wordt (op aanvraag) toegekend aan weduwnaars en weduwen die jonger zijn dan 45 jaar op het ogenblik van het overlijden van hun echtgenoot/echtgenote. Deze leeftijd zal tussen 2015 en 2025 geleidelijk aan opgetrokken worden naar 50 jaar. De voorwaarde dat men minstens één jaar gehuwd moet zijn geweest met de overleden echtgenoot, blijft gelden. De overgangsuitkering wordt beperkt in de tijd: de duur van de overgangsuitkering bedraagt 12 maanden of, eventueel, 24 maanden ingeval er kinderen ten laste zijn. Deze uitkering kan onbeperkt gecumuleerd worden met een professionele activiteit en met sociale zekerheidsuitkeringen.

De overgangsuitkering wordt, zoals het overlevingspensioen, berekend op basis van de loopbaan en de lonen (werkelijke, fictieve en forfaitaire lonen) van de overledene.

Na de periode van de overgangsprestatie en bij gebrek aan een baan of een vervangingsinkomen zal de begunstigde automatisch recht hebben op een werkloosheidsuitkering, zonder wachtperiode en gecombineerd met een aangepaste begeleiding om de zoektocht naar werk te vergemakkelijken.

Het overlevingspensioen wordt toegekend aan weduwnaars en weduwen die de minimumleeftijd van 45 jaar bereikt hebben op het ogenblik van het overlijden van hun echtgenoot/echtgenote. Deze leeftijd zal geleidelijk aan opgetrokken worden met 6 maanden per jaar om op de leeftijd van 50 jaar te komen (in 2025). De personen (ongeacht hun leeftijd) die een overlevingspensioen ontvangen op 31 december 2014, dus vóór de inwerkingtreding van de voorgestelde wet, behouden het recht op dit overlevingspensioen. Zij worden niet geraakt door de wijzigingen inzake de overgangsuitkering.

4. Advies

De Raad van de Gelijke Kansen deelt het doel dat de regering nastreeft inzake de strijd tegen de werkloosheidsval door middel van het aanmoedigen van jonge begunstigten van het overlevingspensioen tot het behouden van het werk of het terugkeren naar de arbeidsmarkt evenals het bereiken van een verhoogde activiteitsgraad van jonge vrouwen.

De Raad is een fervent verdediger van de individualisering van de sociale zekerheidsrechten en sluit zich eveneens aan bij het geuite voornemen om het opbouwen van de rechten eigen aan het rustpensioen te bevorderen, vooral bij vrouwen. Dit kan de inkomensgelijkheid en de gelijke toegang van vrouwen en mannen tot de arbeidsmarkt als gevolg hebben.

De voorgestelde overgangsuitkering kan een stap in die richting zijn. Deze uitkering wordt evenwel nog steeds berekend als een afgeleid recht van het huwelijk, op basis van de inkomsten van de overleden echtgenoot.

De Raad heeft de individualisering van de rechten inzake de pensioenen van bezoldigde werknemers reeds behandeld, met name in zijn advies nr. 130 (van 10 december 2010) betreffende de individualisering van de rechten in de tak van de pensioenen van bezoldigde werknemers met het oog op de toepassing van de gelijke behandeling van mannen en vrouwen, en heeft meerdere maatregelen op korte en middellange termijn voorgesteld om de ongelijke effecten van de afgeleide rechten tussen mannen en vrouwen weg te werken en om geleidelijk aan te komen tot een individualisering van de rechten in de tak van de pensioenen.

De Raad is van mening dat een hervorming van de pensioenen naar de individualisering van de rechten gelijktijdig rekening moet houden met de drie soorten afgeleide rechten en dat de hervorming deel moet uitmaken van een allesomvattend plan.

Bovendien herhaalt de Raad dat de individualisering van de sociale zekerheidsrechten zich moet vertalen in een verhoging van de rechten die rechtstreeks verworven worden door deelname aan de arbeidsmarkt. Die verhoging kan gefinancierd worden door een vermindering van de rechten afgeleid uit het huwelijk.

Zo heeft het Raadgevend Comité voor de Pensioensector reeds voorgesteld om het individueel vervangingspercentage geleidelijk te brengen naar 75 % van het gemiddelde van de 25 beste

jaren, wat zou toelaten om het “gezinsbedrag” parallel te doen verdwijnen (advies van 26 mei 2010).

Van zijn kant heeft de Raad (advies nr. 130 van 10 december 2010) voorgesteld:

- om de degressiviteit van de afgeleide rechten gepaard te laten gaan met voorlichtingscampagnes gericht op jongere meisjes en jongens over het belang van hun betrokkenheid in een professionele activiteit en over de mogelijkheden die het arbeidsrecht biedt om hun beroeps- en gezinsleven op elkaar af te stemmen.
- om (onmiddellijk) het recht op het gezinsbedrag te beperken tot louter de jaren die werkelijk overeenstemmen met een huwelijk met een echtgenoot ten laste. Op middellange termijn sluit de Raad zich aan bij het voorstel van het Raadgevend Comité voor de Pensioensector.
- om het overlevingspensioen te verdelen tussen de opeenvolgende overlevende echtgenoten van de overleden titularis, en dit naargelang het aantal huwelijksjaren met de overledene. In dit opzicht zal een deel van de het pensioen van de uit de echt gescheiden echtgenoot vanzelf uitdoven.

Deze aanbevelingen gelden eveneens voor de zelfstandigen.

Ten slotte betreurt de Raad dat het voorontwerp van wet van de regering als enig criterium voor de toekenning van de overgangsuitkering en voor de spreiding van de hervorming de leeftijd van de begunstigde op het ogenblik van het overlijden heeft weerhouden (de vereiste minimumleeftijd voor de toekenning van het overlevingspensioen zal met 6 maanden per jaar stijgen om in januari 2025 de leeftijd van 50 jaar te bereiken), terwijl het overlevingspensioen een afgeleid recht is, geopend door het huwelijk en niet door de overlevende begunstigde.

Blijkbaar, in tegenstelling tot de voorstellen van de regering ten gunste van de zelfstandigen, zijn er geen omkaderingsmaatregelen voorzien voor de begunstigde zelfstandigen van de overgangsuitkering die geen werk zouden hebben gevonden na afloop van de periode van 12 of 24 maanden. De Raad vraagt zich af of men deze vergeten is, of dat zelfstandigen verondersteld worden om hier geen nood aan te hebben.

Zeker in het geval van meewerkende echtgenoten blijkt dit een zeer delicate vraag. Welk degelijk werk zouden zij nog kunnen vinden, indien ze er niet in zouden slagen om de activiteiten van de overleden echtgenoot te kunnen verderzetten?

De Raad heeft steeds aanbevolen om maatregelen te nemen voor de toekomst en om de personen die potentieel beoogd worden, tijdig volledige en relevante informatie te verschaffen in het bijzonder via de ambtenaren van de burgerlijke stand, notarissen enz.

Teneinde de communicatie naar deze personen te verbeteren, stelt de Raad voor om aan de betrokken personen te laten weten dat:

- het huwelijk in de toekomst (spreiding van de maatregel) geen afgeleide rechten meer zal verschaffen (overleving, *chtscheiding*, *gezinsbedrag*) en dat tijdens de

overgangperiode de duurtijd van het huwelijk en de aanwezigheid van kinderen in aanmerking zullen worden genomen voor de toekenning van het recht;

- bijgevolg moeten beide contractspartijen bij het huwelijk voorzien wat er zal gebeuren ingeval één van hen zou overlijden of ingeval het koppel uiteen zou gaan;
- de partners moeten zich onthouden van het aanzetten van hun echtgenoot/echtgenote tot het verminderen van zijn/haar professionele activiteit of tot het afzien van de opbouw van rechtstreekse persoonlijke rechten op de sociale uitkeringen en/of zich ertoe verbinden om aan de Rijksdienst voor Pensioenen *vrijwillige bijdragen* te storten om de volledige rechten van hun echtgenoot/echtgenote te behouden wanneer dit toepasselijk is;

Ten slotte, aangezien het overlevingspensioen niet meer beantwoordt aan de sociale realiteit van de hedendaagse betrokkenheid van vrouwen op de arbeidsmarkt, hoopt de Raad dat deze eerste stap niet de laatste zal zijn in de richting van de afschaffing van het verouderde systeem met uitkeringen die voortkomen uit het betalen van bijdragen. De Belgische pensioenregeling zou bovendien de verschillende vormen van partnerschap in overweging moeten nemen.